

De zoon van de gazelle

Een filosofische vertelling

Gebaseerd op een beroemd Arabisch verhaal
uit de twaalfde eeuw van Ibn Tufayl

Herverteld door
Sabine Wassenberg en Kamel Essabane

Hervertelling gebaseerd op Ḥayy ibn Yaqẓān, حي بن يقظان,
geschreven door Ibn Tufayl (ca. 1105-1185).

Oorspronkelijk verschenen in 2022 bij Uitgeverij De Meent.

© 2022 Sabine Wassenberg en Kamel Essabane.

Deze herziene uitgave verscheen in © 2026 bij Uitgeverij Samsara,
Amsterdam.

Illustraties omslag en binnenwerk: © 2026 Iris van der Veen

Omslagontwerp: Nine van Vuren

Vormgeving binnenwerk: Erik Thé, erikthedesign.com

ISBN 9789493394230

NUR 370/730/270

www.sabinewassenberg.com/dezoonvandegazelle

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd zonder de uit-
drukkelijke en schriftelijke toestemming van Uitgeverij Samsara,
Amsterdam.

www.samsarabooks.com

Inhoudsopgave

Voorwoord door Abdelkader Benali	7
Inleiding	9
Twee verhalen over het begin	13
De zoon van de gazelle	19
Strijd met de dieren	23
Niet meer alleen	29
Moedergazelle sterft	33
De bliksem slaat in	39
De natuur	45
De sterren	51
De schoonheid van het bestaan	55
De zin van het leven	59
Hoe word je een goed mens?	63
Wees een ster	67
In de grot	73
Een ander mens	79
Hayy hoort over God	83
Naar het vasteland	87
Hayy wordt niet begrepen	91
Terug naar het eiland	95
Dankwoord	99
Over de makers	101

Voorwoord

Hayy ibn Yaqzan is een van de mooiste boeken uit de wereldliteratuur. Een jongen groeit op tussen de dieren en de planten, de natuur is zijn ouders. Een bizarre omkering van feiten. De mens onderwerpt de natuur niet, het is de natuur die de mens leert. Verleidelijk wordt het om dit verhaal als een ecologische vertelling te lezen; het biedt ons een spiegel aan. Als we uit de natuur voortkomen, dan zijn we verplicht om die natuur te respecteren. Door de ogen van Hayy verwonderen we ons over wat die natuur is. Schoonheid, maar ook strijd; verwondering maar ook meditatie. Wie is er verantwoordelijk voor dit Al?

In deze hervertelling dagen Sabine Wassenberg en Kamel Essabane ons uit om zelf na te denken over de grote vraagstukken. Stel je voor dat je de enige bent, wat betekent dat dan voor jouw aanwezigheid? Het verhaal wil niet dat we dan bij de pakken gaan neerzitten: de eenzaamheid leidt niet tot passiviteit, maar tot onderzoekingsdrang. Met elk hoofdstuk groeit de waardering voor ook dit meesterwerk. Het bracht me terug naar mijn kindertijd, toen ik me heel hard probeerde voor te stellen wat oneindigheid is. Ik had gelezen over het teken waarmee oneindigheid wordt aangeduid, geschreven als een 8 op zijn kant. Me alleen al voorstellen dat er geen einde komt aan iets, zoals het universum, benam me de adem. En hoe was ik in staat om me de oneindigheid voor te stellen? Betekende de verbeelding ook toegang tot alle kennis? Want als je in staat bent

om je de oneindigheid voor te stellen, dan ben je grenzeloos geworden. Zo fantaseerde ik wat af, en later begreep ik dat dat filosoferen was.

De zoon van de gazelle laat zien dat je als kind al in staat bent om grote, complexe vraagstukken te vatten in beelden, in verhalen, in raadsels. Het is een warmbloedig verhaal over de ontdekkings-tocht van het leven, elk hoofdstuk een parel voor de geest. Het daagt de lezer uit om hardop na te denken en kietelt de mysticus in ons wakker, zoals ook Ibn Tufayl deed. Indertijd probeerde hij met zijn *Hayy ibn Yaqzan* zelfs de macht — die in intellectuele stilstand verkeerde — wakker te schudden.

De zoon van de gazelle is een verhaal waar je lang over wilt doen, omdat het zo veel boeiende vragen stelt. Dat het uit de Andalusische cultuur van de twaalfde eeuw voortkomt laat zien wat voor een bijzondere beschaving daar moet zijn geweest, waarin grote geesten als Ibn Tufayl zich met hartstochtelijke denkracht manifesteerden.

Abdelkader Benali, september 2026

Inleiding

De zoon van de gazelle is een verhaal uit de bloeitijd van de islamitische filosofie, de twaalfde eeuw. Het gaat over een jongen die opgroeit op een onbewoond eiland en wordt opgevoed door een gazelle. Hij weet niet hoe hij daar is terechtgekomen, en dat brengt hem tot grote levensvragen. In zijn eentje filosoferend leert hij het bestaan van een Opperwezen kennen. Aan het eind beleeft hij een mystieke ervaring in een grot, waarbij hij de hele schepping overziet.

De schrijver en filosoof Ibn Tufayl leefde in de twaalfde eeuw in het zuiden van Spanje, dat in die tijd deel uitmaakte van een Arabisch-Islamitisch rijk waarin mensen van verschillende geloven — moslims, joden en christenen — lange tijd vreedzaam samenleefden. Zijn boek heet *Hayy ibn Yaqzan* ('De levende — zoon van de waakzame/wakkere') en dat is de naam van onze hoofdpersoon. Omdat Hayy door een gazelle wordt opgevoed, hebben wij onze versie van het verhaal *De zoon van de gazelle* genoemd.

De zoon van de gazelle speelt zich af op een onbewoond eilandje in de Indische Oceaan, waarvan de omringende landen Arabisch zijn. Dat verklaart waarom in de prenten in dit boek elementen uit de Arabische cultuur zijn opgenomen. Het verhaal is niet waargebeurd, al zou dat in principe best kunnen. Het is geschreven om ons aan het denken zetten, zodat we er wijze levenslessen uit kunnen trekken.

Wij hebben het verhaal voor dit prentenboek opnieuw verteld in het Nederlands, in woorden die gemakkelijk te begrijpen

zijn voor kinderen. Deze hervertelling verscheen oorspronkelijk in 2022 bij De Meent onder de titel *De Zoon van de Gazelle*, geïllustreerd door Karuna Wirjosemito. Nu is er deze herziene uitgave bij uitgeverij Samsara, met de prachtige illustraties van Iris van der Veen.

Het verhaal komt uit de islamitische filosofie, maar het is interessant voor iedereen, want de vragen en gedachten van Hayy zijn universeel. Dat betekent dat mensen overal ter wereld zich erin kunnen herkennen: het maakt niet uit in welke cultuur je opgroeit of wat je gelooft. De dingen die Hayy beleeft en de vragen die hij stelt, zijn heel menselijk, van alle tijden en plaatsen.

Je leest het levensverhaal van Hayy zo ongeveer van zijn geboorte tot zijn dood. Hij beleeft geen woeste avonturen, maar wel gaat hij een soort geheim ontrafelen. Hij noemt het zelf het Mysterie. Het Mysterie zit in alles wat je om je heen ziet en hoort, in alles wat je vanbinnen voelt en denkt. Hayy zit helemaal in zijn eentje op een eiland; hij wordt niet afgeleid door school, computerspelletjes of andere bezigheden. Daarom heeft hij alle tijd om zich vast te bijten in het Mysterie. Hij kan niet in mensentaal spreken (want met wie had hij moeten praten?), maar hij denkt wel veel na.

In dit verhaal leef je mee met Hayy en lees je over zijn innerlijke zoektocht naar antwoorden op levensvragen. Dat zijn grote vragen die bij bijna iedereen vroeg of laat kunnen opkomen, zoals: *Waarom besta ik? Wat is geluk? Wat gebeurt er als je doodgaat?*

Ieder hoofdstuk sluit af met enkele vragen, zodat je er zelf nog wat verder over kunt doordenken. We noemen het ‘filosoferen’ wanneer je nadenkt over vragen waarvan je niet zeker weet of er wel een juist antwoord op bestaat. En achter elk antwoord schuilen dan weer nieuwe vragen.

Van deze serieuze en diepe filosofische vragen kan het je gaan duizelen. Dat ligt niet aan je leeftijd: ook volwassenen, zoals ouders

en leerkrachten, kunnen in verwarring raken van zulke vragen. Op een gegeven moment kun je dat duizelen misschien zelfs gaan waarderen, omdat het je brengt naar een toestand van verwondering.

De antwoorden die Hayy vindt, zouden ook fout kunnen zijn. Je hoeft het niet over alles met hem eens te zijn. Het zou mooi zijn als je niet te gemakkelijk denkt: *O, dat is toch simpel!* Neem echt even de tijd om dieper na te denken. Stel jezelf vragen als: *Waarom denk ik dat? Is het echt zo? Hoe weet ik dat eigenlijk?*

Als je met je ouders, vrienden of klasgenoten zulke filosofische vragen gaat bespreken, dan zul je al snel merken dat het juist heel leuk is om dingen in twijfel te trekken en van mening te verschillen. Ook dat hoort bij filosofie.

Wel meteen een waarschuwing. Als je denkt dat een verhaal over ridders of draken spannender is dan wat Hayy beleeft, dan kun je straks wel even schrikken. Het filosoferen daagt je uit om net een stapje verder te gaan dan je gewend bent. Als je begint met filosoferen, blijf je niet hangen bij één antwoord, maar ga je dieper en stel je nóg meer vragen. Bij al dat wikken en wegen, graven en ontdekken, luisteren en discussiëren ga je vanzelf twijfelen aan je eigen rotsvaste waarheden. Je moet wel dapperder zijn dan de grootste held van een avonturenboek om dit aan te kunnen. Maar alleen als je dit durft, kom je verder op het pad naar waarheid en wijsheid.

We wensen je veel plezier en lef bij deze zoektocht!

Sabine Wassenberg en Kamel Essabane

Twee verhalen over het begin

Er was eens een sultan. Hij woonde in een glimmend paleis met ontelbaar veel druppelvormige torentjes in een drukke stad aan de Indische Oceaan. De sultan was machtig en trots. Hij was ook iemand die niet zo helder nadacht en die zich eenvoudig rare onzin liet aanpraten. Zoals een voorspelling die luidde: 'Een van uw pasgeboren mannelijke onderdanen zal u van de troon stoten.'

De sultan was als de dood om zijn macht te verliezen, en daarmee zijn mooie paleis met schatkamers die uitpuilden van de rijkdommen. Hij gaf het gruwelijkste bevel dat je je kunt voorstellen. Met bulderende stem zei hij tegen zijn soldaten: 'Jullie moeten alle pasgeboren jongetjes in mijn land om het leven brengen!'

Mijn moeder, die de zus van de sultan was, hield haar zwangerschap verborgen voor haar bloeddorstige broer. Bij mijn geboorte kwam ze er tot haar schrik achter dat ik een jongetje was. Eerst probeerde ze mij een tijdje te verbergen, uit vrees voor haar broer de sultan. Maar natuurlijk merkte ze dat een baby niet altijd stil kan zijn.

De soldaten van de sultan hielden alle inwoners goed in de gaten. Ze stonden met hun zwaarden klaar om alle pasgeboren jongetjes te doden. Mijn vader en moeder waren wanhopig. Toen bedachten ze hoe ze het leven van hun baby zouden kunnen redden. Ze maakten een houten bedje en legden er zachte doeken in. Op een moment dat niemand het zag, haastten ze zich naar de kust. Daar

lieten ze het bedje te water, met mij erin. Ze timmerden het goed dicht, zodat het bleef drijven en er geen water in kon komen.

Bij springtij, wat twee keer per maand voorkomt, kunnen de golven een klein bootje meevoeren en het laten aanspoelen op een van de eilanden verderop in de Indische Oceaan. Misschien hebben dolfijnen me wel naar dit eiland begeleid toen ze me in het bedje hoorden huilen.

Zoiets moet er gebeurd zijn. Hoe kan ik anders op dit onbewoonde eiland zijn terechtgekomen? Het strandje verderop is goed beschermt tegen de zon, door de struiken en palmen die daar groeien. Het is mogelijk dat mijn drijvende bedje daar is aangespoeld, buiten bereik van de branding. Misschien ben ik van schrik en honger zo hard gaan huilen dat ik werd gevonden door mijn Moedergazelle, die mij in de jaren daarna heeft opgevoed als haar eigen kind.

Of dit echt zo is gebeurd weet ik niet, omdat ik het me niet kan herinneren. Maar dat ik de enige mens ben op dit eiland, staat vast. En ook dat ik ben grootgebracht door een gazelle.

In de lange tijd dat ik de enige mens was op dit eiland, had ik een heel ander verhaal bedacht over hoe ik hier terechtgekomen kon zijn. Omdat ik nooit een ander mens was tegengekomen, iemand die eruitzag zoals ik, dacht ik dat ik het enige dier van mijn soort was op de hele wereld. Want voor zover ik wist, was dit eiland de hele wereld.

Maar uit wie of wat kon ik dan zijn ontstaan? Ik keek om me heen en zag dat dieren geboren werden uit moederdieren. Ik zag nooit een dier dat zomaar ineens — *plop* — uit het niets verscheen. Dieren kwamen altijd ergens vandaan. Telkens als ik er eentje geboren zag worden, was dat uit de moederbuik, of uit een ei dat door een vrouwtjesdier was gelegd. Alle dieren begonnen klein en groeiden daarna, dus ik vermoedde dat dat met alle dieren zo ging. Maar ik zag nergens ook maar een spoor van een ander mens.

Ik begon te redeneren: als alle dieren uit hun moeder ontstaan, en die weer uit *haar* moeder, waar kwam dan de allereerste moeder vandaan, het eerste dier?

Ik zag uit de grond sprietjes ontstaan die zich een weg naar boven baanden door de aarde. Ze groeiden uit tot de meest fantastische bloemen in felle kleuren, en soms zelfs tot een boom. Alles wat er uit de aarde ontspruit, komt uit zaadjes die in de grond terecht zijn gekomen, afkomstig van een moederboom of moederplant. Dat had ik met mijn eigen ogen gezien. En wanneer planten en dieren doodgaan, keren ze langzaam weer terug tot stof en aarde, tot er geen spoor meer van ze over is.

Mijn gedachte was: ooit is er een eerste plantje of diertje ontstaan, uit een eerste zaadje of een eerste ei. Maar waar kwam dat eerste zaadje of eerste ei dan vandaan, toen er nog geen plant of dier bestond? Als je er zo over nadenkt, dan moet het eerste levende wezentje wel ooit uit de aarde zelf zijn gegroeid. Toen er nog helemaal niks was, alleen maar zee, rotsen, aarde en modder, is ergens het eerste leven ontstaan. Ik dacht: misschien ben ik wel de allereerste van mijn soort, die gewoon direct uit de aarde is ontstaan.

Ik stelde me voor dat ik uit de buik van de aarde was gekomen zoals een baby uit de buik van een zwanger vrouwtjesdier. Daar beneden, ergens in die aarde-buik, was de temperatuur precies goed, niet te warm en niet te koud. Alle stoffen waren er in de juiste hoeveelheid aanwezig. Ik stelde me voor dat er door warmte en vocht eerst belletjes ontstonden in de gistende aarde. Die belletjes ontwikkelden zich langzaam tot organen. Eerst de belangrijkste: het hart, de hersenen en de lever. En langzaam groeide alles eraan vast.

Zo stelde ik me voor dat ik niet in de buik van een moederdier, maar in de schoot van Moeder Aarde was gegroeid. Mijn lichaam haalde allerlei voedingsstoffen direct uit de gistende modder, waar alles aanwezig was. Daarbij werd ik goed beschermd door een stevig vlies. Toen ik helemaal af was, borrelde en bruiste de modder, brak

het vlies en kroop ik eruit. Gelukkig was mijn Moedergazelle in de buurt: zij ving mijn noodkreten op en bood me meteen haar melk aan om van te drinken.

Wat ik geheimzinnig vond aan het ontstaan van een baby, in welke buik dan ook, was dat het eerste vonkje, het *leven*, er op een of andere manier in moest zijn geblazen. Dat eerste vonkje, zo zou ik later ontdekken, was wat sommige mensen de ‘ziel’ noemen. Het was een wonder dat een levenloos stukje aarde tot leven werd gewekt, terwijl dat stukje aarde zonder vonkje gewoon levenloos zou zijn gebleven. Het deed me denken aan het ontstaan van een vuur uit een vonkje, iets wat ik met eigen ogen had zien gebeuren. Waar kwam dat vonkje dan vandaan?

Omdat het een prachtig raadsel was hoe het eerste leven ooit was ontstaan, vond ik dit tweede verhaal eigenlijk niet heel gek. Ik wist toen nog niet dat er voorbij de grote zee waardoor het eiland omringd was, nog meer land was, waar ik vandaan kon zijn gekomen. Ik had nog nooit ander land gezien. Zelfs als ik naar de hoogste top van de hoogste berg op het eiland klom, zag ik alleen maar zee.

Pas vele jaren later zou mij duidelijk worden dat er meer land was, voorbij de grote zee. Dat was toen jij, Asal, met jouw schip op mijn eiland aankwam.

Mijn grote vriend Asal, mijn enige mensenvriend, aan jou wil ik graag mijn levensverhaal vertellen. Ik heb mijn leven gewijd aan het ontrafelen van het geheim. Ik wilde zo graag weten hoe de wereld in elkaar zat en waarom die was zoals ze was. Het ging me niet om de vraag hoe ik van het eiland af moest komen, want ik wist helemaal niet dat er ergens anders ook land zou zijn — laat staan mensen.

Het eiland was mijn hele wereld, met alles wat zich daarop en daaromheen bevond. De dieren, de planten, de bomen. Hoe komen die daar, vroeg ik me af. Het water, de aarde, de lucht, de zon, de maan,

de sterren, het vuur. Waarom is alles zoals het is? Wie ben ik en waarom leef ik? Is er een doel, is er iets wat ik met mijn leven zou moeten doen?

Uiteindelijk ben ik wel dicht in de buurt van de waarheid gekomen, denk ik. Ongeveer zo ver als een mens kan komen. Maar ik kan hier maar beter bescheiden over zijn, want helemaal zeker weet ik niets. Ik zal je nu vertellen wat ik allemaal heb meegemaakt en ontdekt. Vanaf het begin.

Filosofische vragen

Welke van de twee verhalen over hoe Hayy is ontstaan is waar, denk je?

Hoe weet je of een verhaal waar is?

Hoe is het eerste leven ontstaan, denk je?

De zoon van de gazelle

Mijn naam is 'de levende'. Ik had geen spiegel, maar ik keek wel in de weerspiegeling van het meer wanneer ik water dronk. Algauw ontdekte ik dat *ik* dat was, daar in die weerspiegeling. Het enige wat ik over mezelf kon bedenken, was dat ik levend ben. Dus ik noemde mezelf in mijn hoofd 'de levende'.

Omdat er alleen dieren en geen andere mensen op het eiland woonden, had ik nooit leren praten. Tenminste... geen mensentaal met woorden. Ik leerde wel de talen van de dieren met hun dieren-geluiden.

Later leerde ik de Arabische taal, nadat ik jou had ontmoet, mijn vriend Asal. Jij hebt me verteld dat 'Hayy' het woord voor 'levend' is in het Arabisch. Daarom heet ik vanaf dat moment Hayy.

Maar ik groeide dus op zonder mensentaal, op een prachtig eiland met heerlijke kokosnoten en mango's aan de bomen en allerlei bessen en noten. Het was er meestal lekker zonnig weer; ik had het nooit koud. Af en toe regende het plotseling keihard. Dan ging ik schuilen in een grot, of ik liet me heerlijk nat regenen. Overal groeiden bomen, struiken en planten, en om me heen liepen, vlogen en kropen dieren in het rond. Het grootste dier dat ik heb gezien op het eiland was een enorm hert, het kleinste een piepklein torretje. Maar nooit kwam ik iemand tegen die er zo uitzag als ikzelf.

